

Lustgas från jordbruksmark

Magdalena Wallman, den 8 oktober 2024

Upplägg

1. Problemet med lustgasutsläppen
2. Mekanismer för lustgasbildning
3. Resultat från studier
4. Åtgärder
5. Hur påverkar klimatförändringarna?

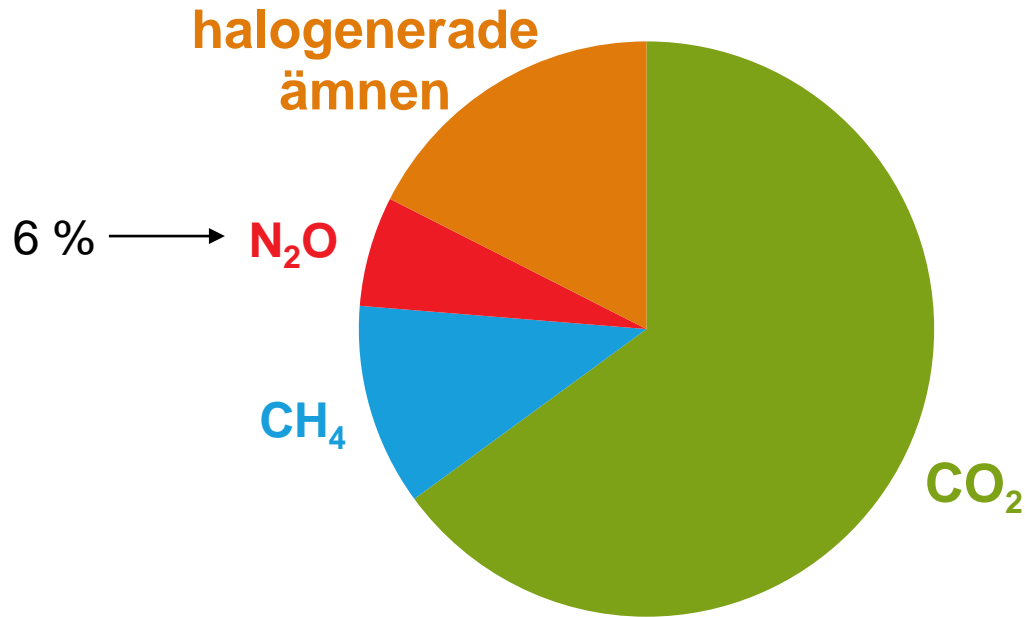
Problemet med lustgasutsläppen

Problemet med lustgas (N_2O) från mark

- N_2O bidrar till klimatförändringarna:
  - stark växthusgas, 273 gånger starkare än CO_2 (på 100 års sikt)
  - nedbrytningstid 109 år.
- N_2O bidrar till nedbrytningen av stratosfäriskt ozon.
- Koncentrationen i luften har ökat med 25 % sedan förindustriell tid (1750). Ökningen accelererar.

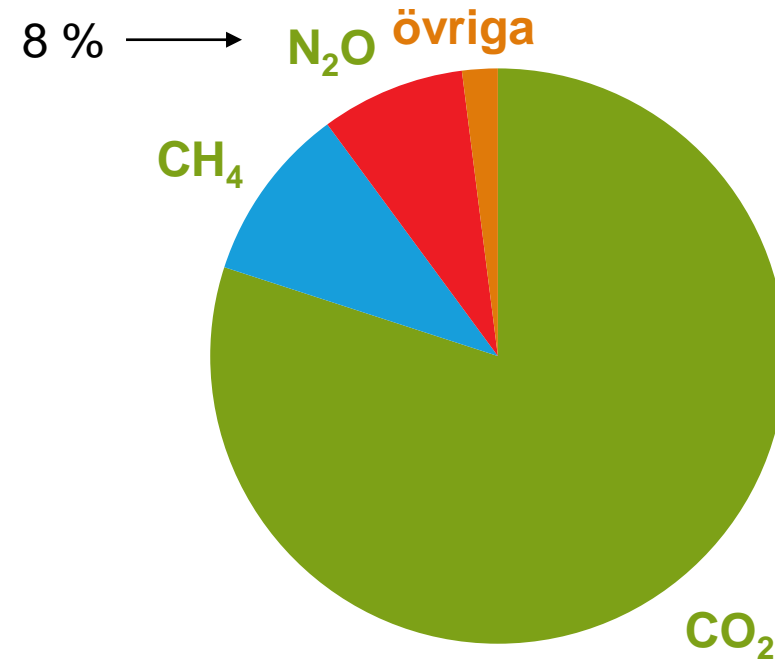
Hur stort är problemet?

BIDRAG TILL KLIMATFÖRÄNDRINGAR
GLOBALA UTSLÄPP 1960-2019

Källa: IPCC 2021, AR 6 kap. 5

SVERIGES UTSLÄPP 2022,
ANDEL AV CO2-EKV

Källa: Naturvårdsverket 2024, NIR

Hur stort är problemet på gårdsnivå?

- Lustgas från mark står för ca 40 % av gårdens klimatavtryck på växtodlingsgårdar.
- Ca 15 % av gårdens klimatavtryck på mjölk- och nötköttsgårdar.
- Förändringar i markens kolförråd ej inkluderade.
- Lustgas från organogena jordar ingår.

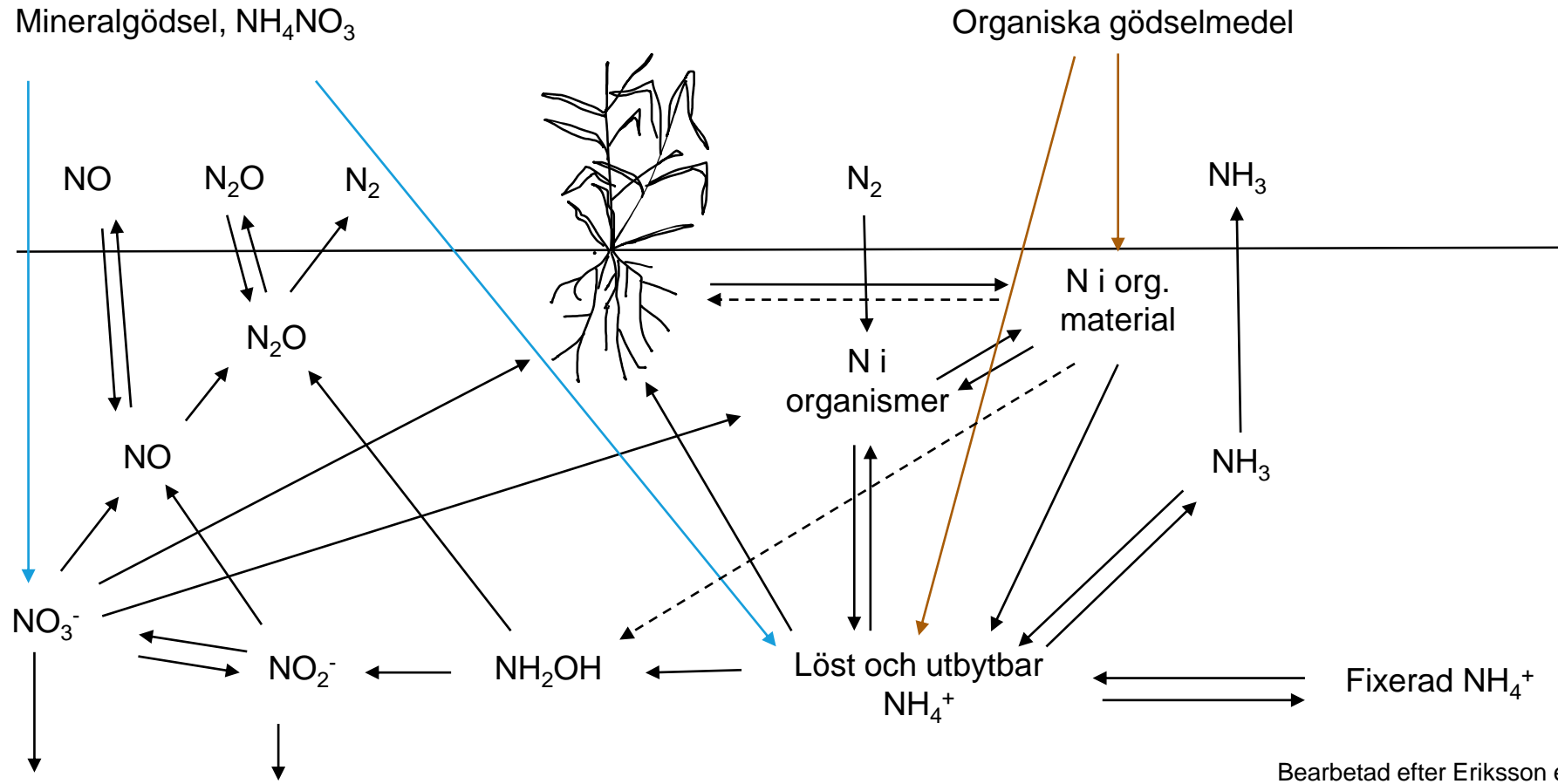
Mekanismer för lustgasbildning

Hur bildas lustgas?

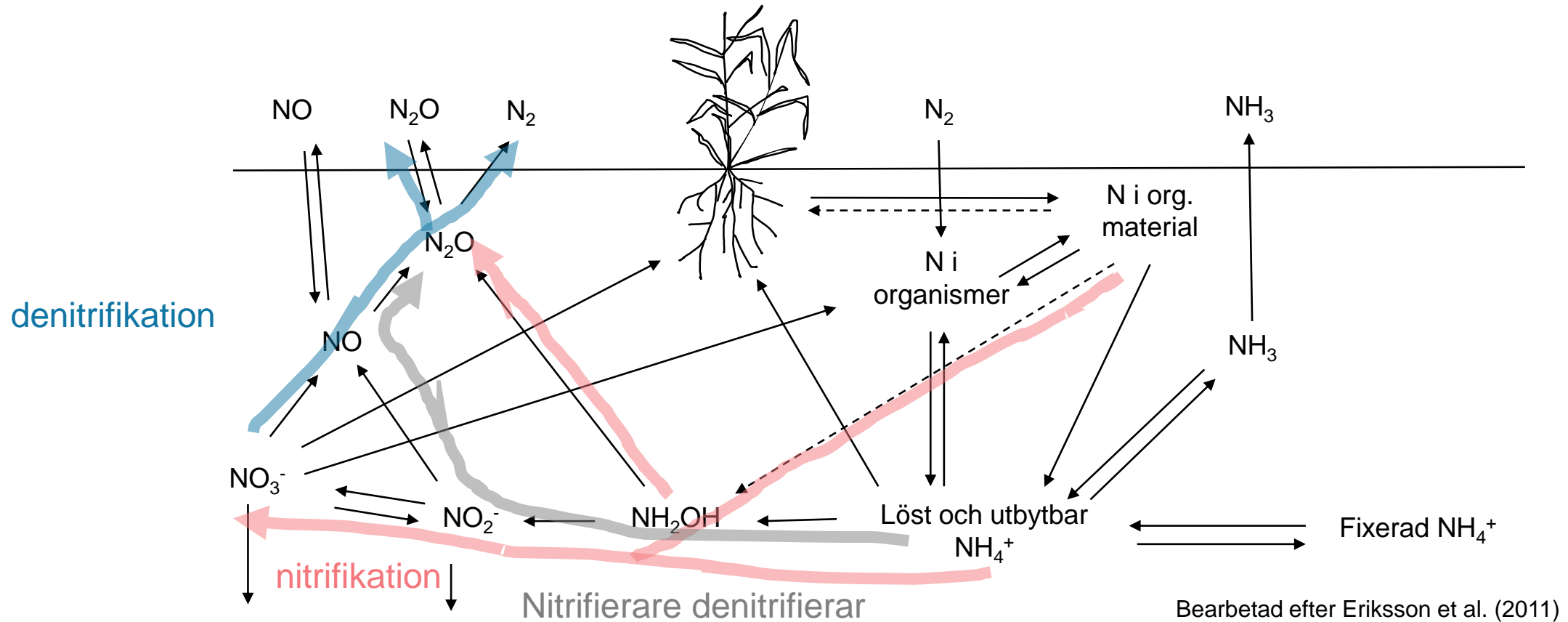
- Flera olika vägar för lustgasbildning.
- Nitrifikation och denitrifikation de viktigaste i jordbruksmark.
- Flera olika organismgrupper är utförare:
  - bakterier,
  - svampar och
  - archéer.

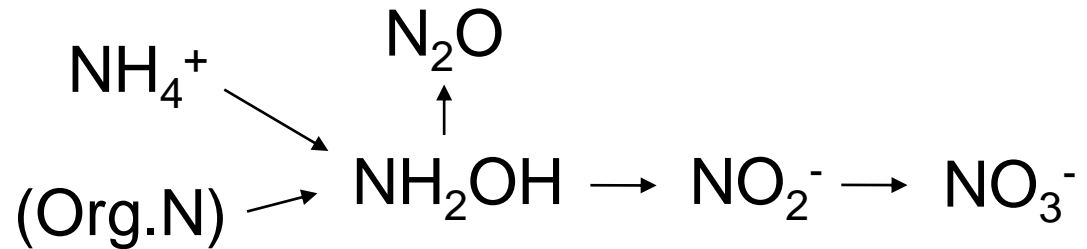
Kväveflöden i marken

De vanligaste luftgasprocesserna

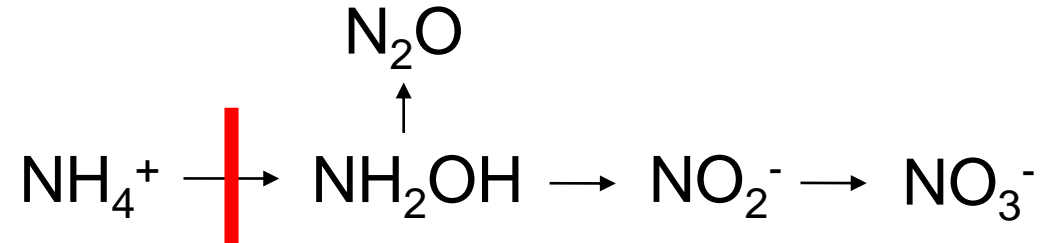

Nitrifikation

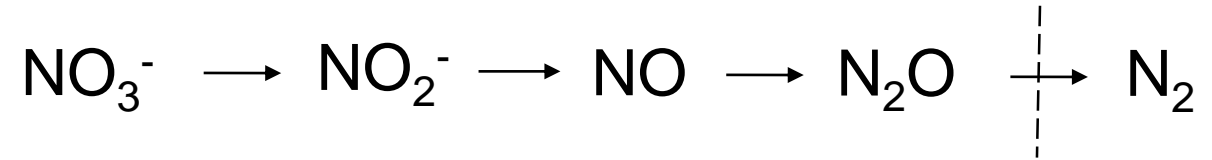
- Aerob process.
- Vanligen autotrofa organismer, ej beroende av organiskt material som kolkälla.
- Gynnas av god tillgång på NH_4^+ .
- N_2O kan bildas från mellanprodukten hydroxylamin i reaktionen.
- Kan vara den dominerande N_2O -källan under torra förhållanden.

Nitrifikationshämmare

- Hämmar bakterier som omvandlar kväve från ammonium till nitrat.
- Kan minska lustgasutsläpp från nitrifikation och denitrifikation betydligt under rätt förutsättningar.
- Bryts ned ganska snabbt om det är varmt i marken.
- Passar bäst på lättare jordar (<10 % ler).
- Poänglöst om man tillför gödsel i nitratform.
- Används i Sverige främst i stärkelsepotatisodling.

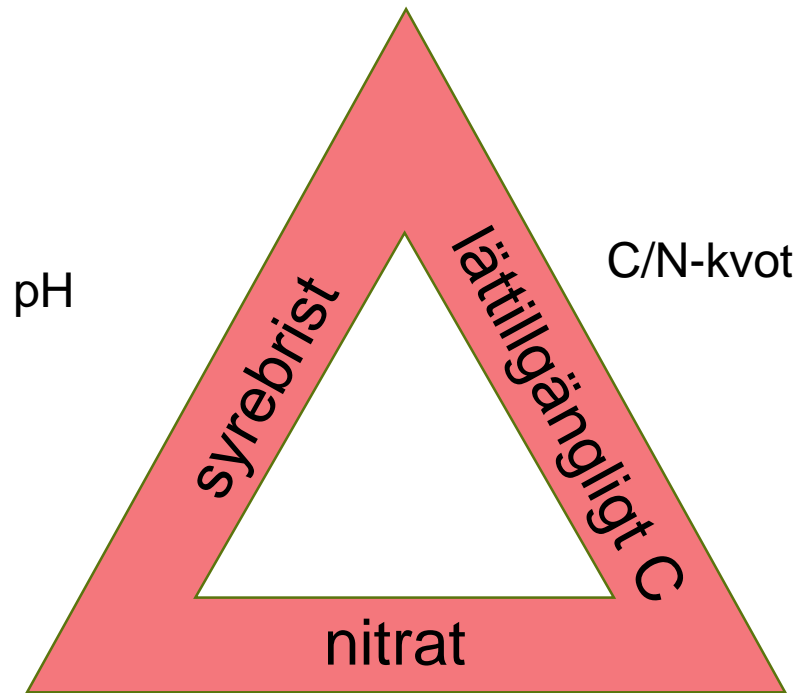
Denitrifikation

- Anaerob process.
- Heterotrofa organismer. Organiskt material är både kol- och energikälla.
- N_2O är slut- eller mellanprodukt i denitrifikationen.
- Den dominerande källan till N_2O under fuktiga förhållanden.
- Den dominerande källan till N_2O i svenskt klimat.

Denitrifikationsvarning!

Denitrifikationstakten

Figur efter Maria Ernfors

N_2O eller N_2O ?

Hur mycket lustgas som släpps ut beror både på denitrifikationstakten och på kvoten $N_2O / (N_2O + N_2)$

- Vattenhalt
- Tillgång på nitrat

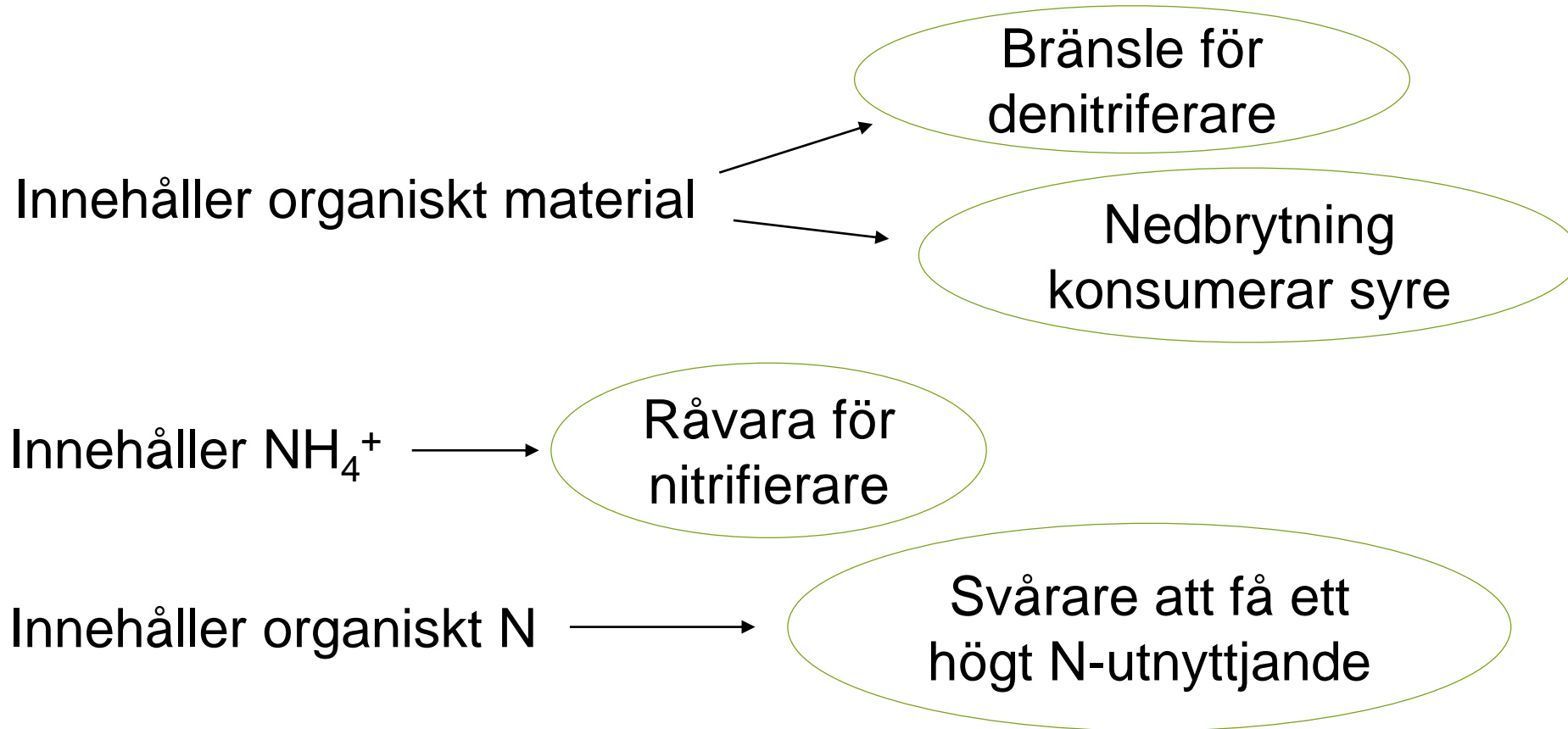
Risikförhållanden för denitrifikation

- Överoptimal gödsling
- Dålig skörd
- Kväverika skörderester
- Mycket nederbörd strax efter gödsling
- Mycket nederbörd efter torka
- Frysning och tining av jorden
- Dålig dränering
- Markpackning
- Lågt pH

Foto: Magdalena Wallman

Organiska gödselmedel

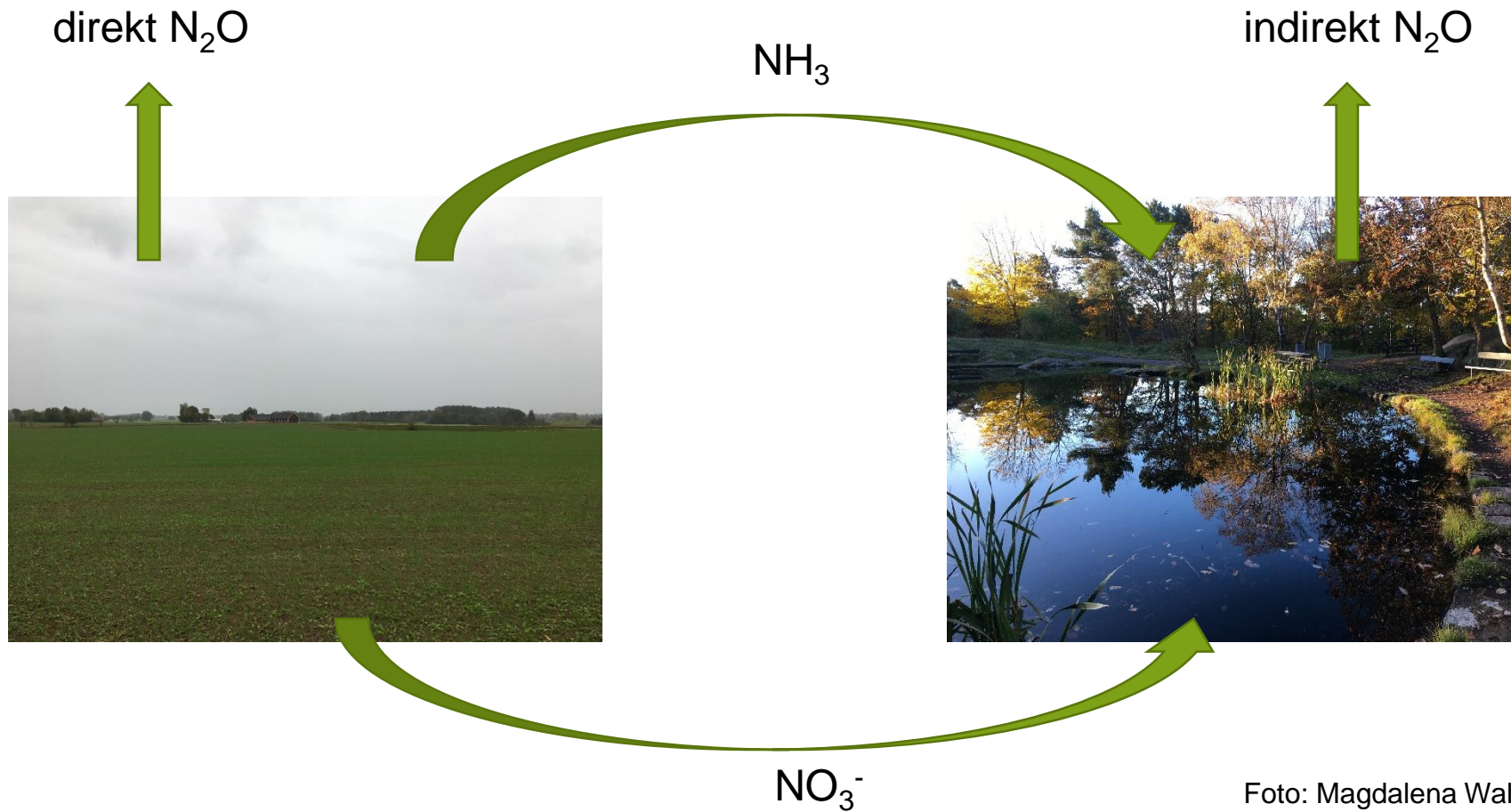

Lustgas från organogena jordar

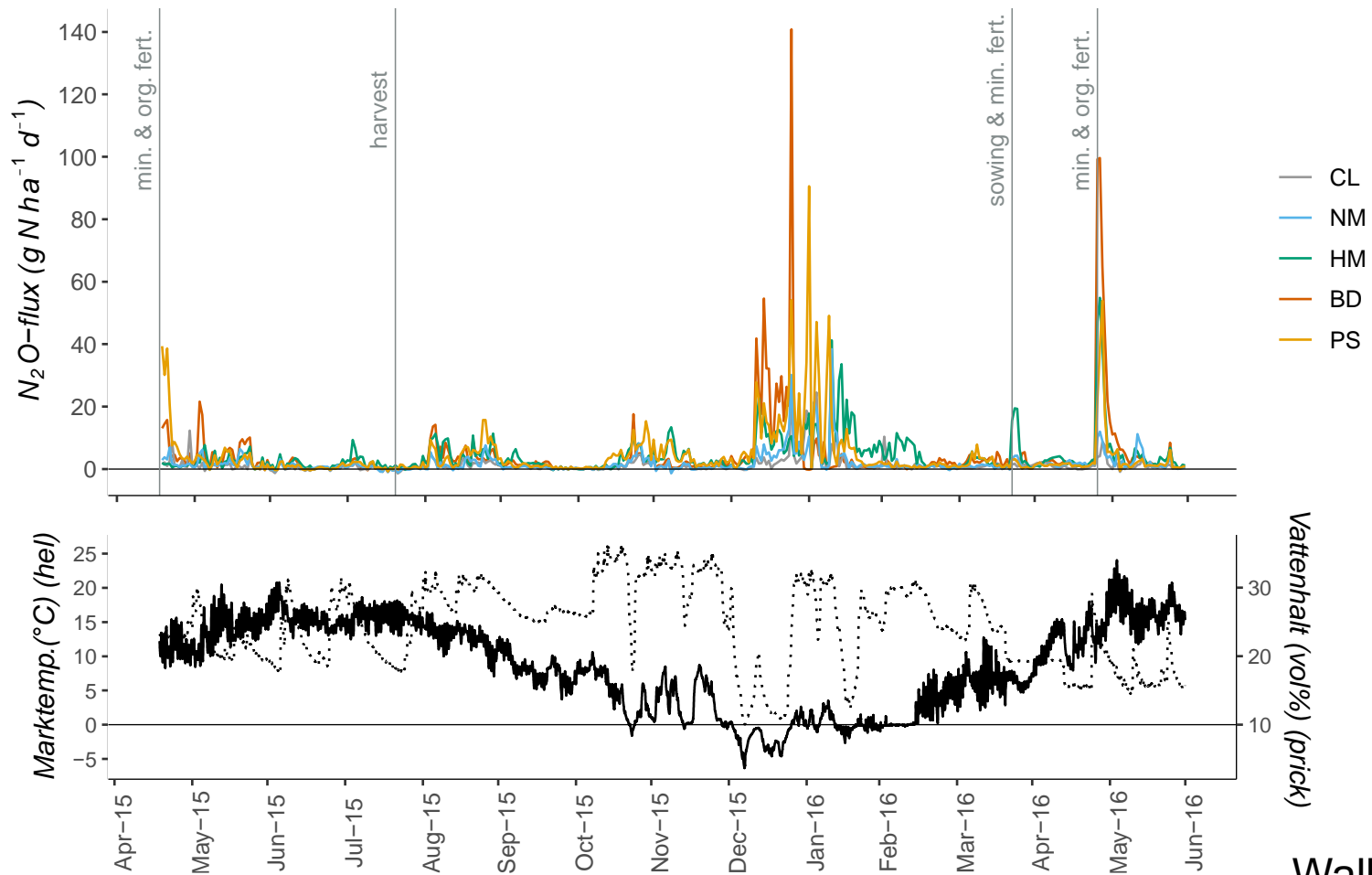
- Organogena jordar utgör ca 7 % av svensk jordbruksmark.
- Dessa jordar står för 30% av N_2O från mark, enligt klimatrappporteringen.
- Ettåriga grödor på organogena jordar: 13 kg N_2O-N per hektar enligt IPCC 2014 (vall: 1,6-9,5). Till detta kommer N_2O-N beräknat från gödsling.

Indirekta lustgasemissioner

Resultat från studier

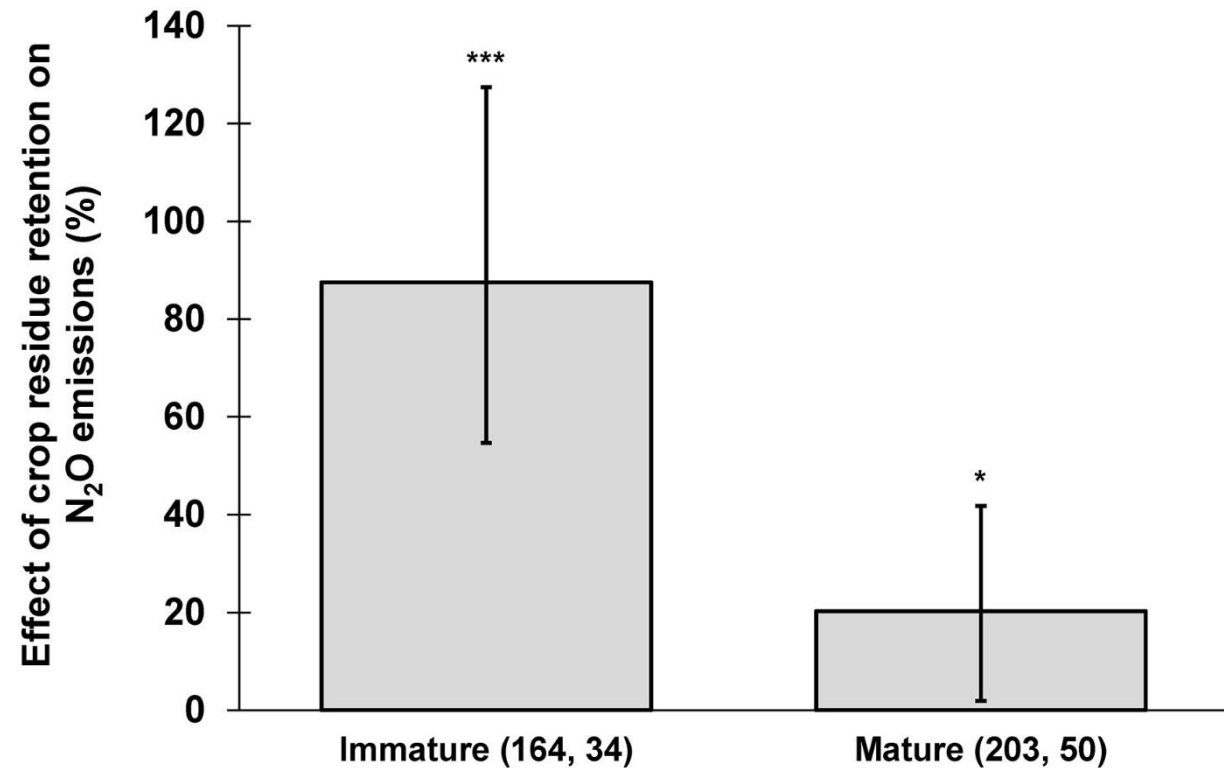
Lanna, vårkorn 2015 och havre 2016

Wallman m.fl. 2022

Skörderester och lustgas: olika typer av rester

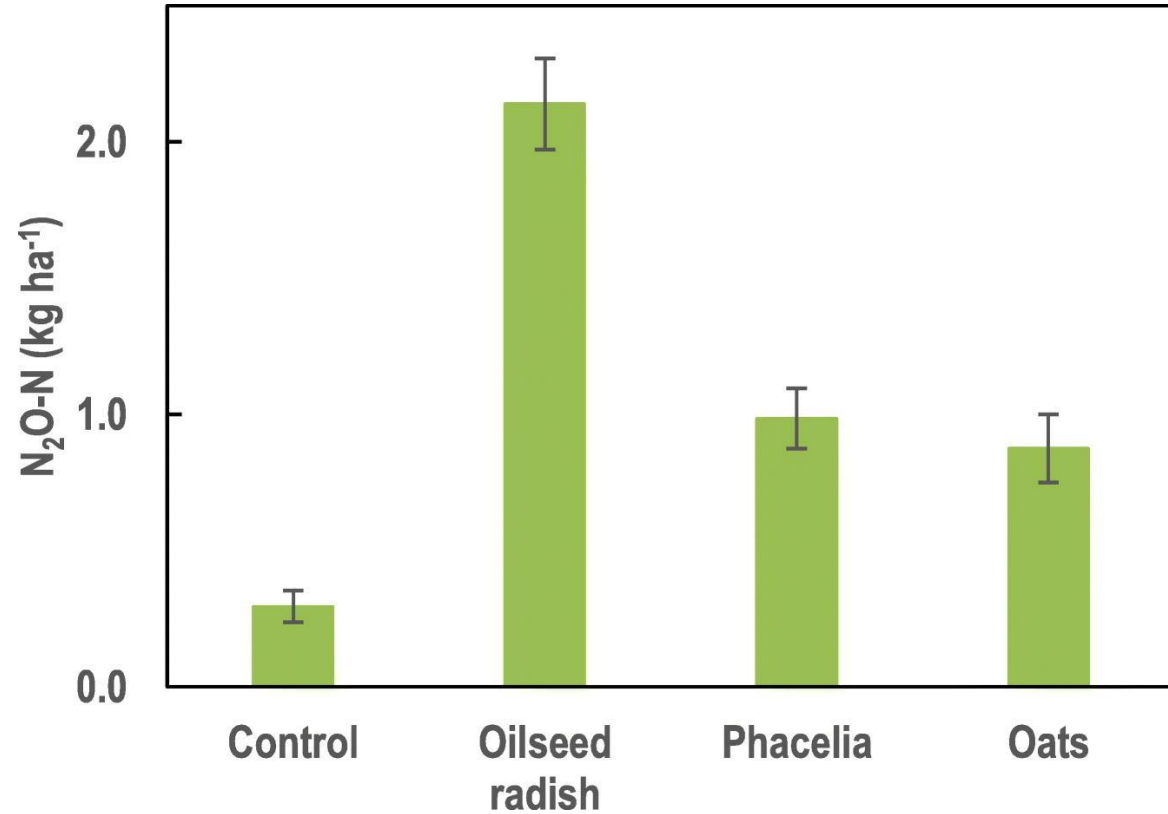
- Lägre utsläpp från ”mogna” skörderester.
- Global metastudie (20 länder).
- Ökning av N₂O -utsläpp jämfört med bortförel av skörderester
- 63% av studierna från torra områden.

Abalos m.fl., 2022

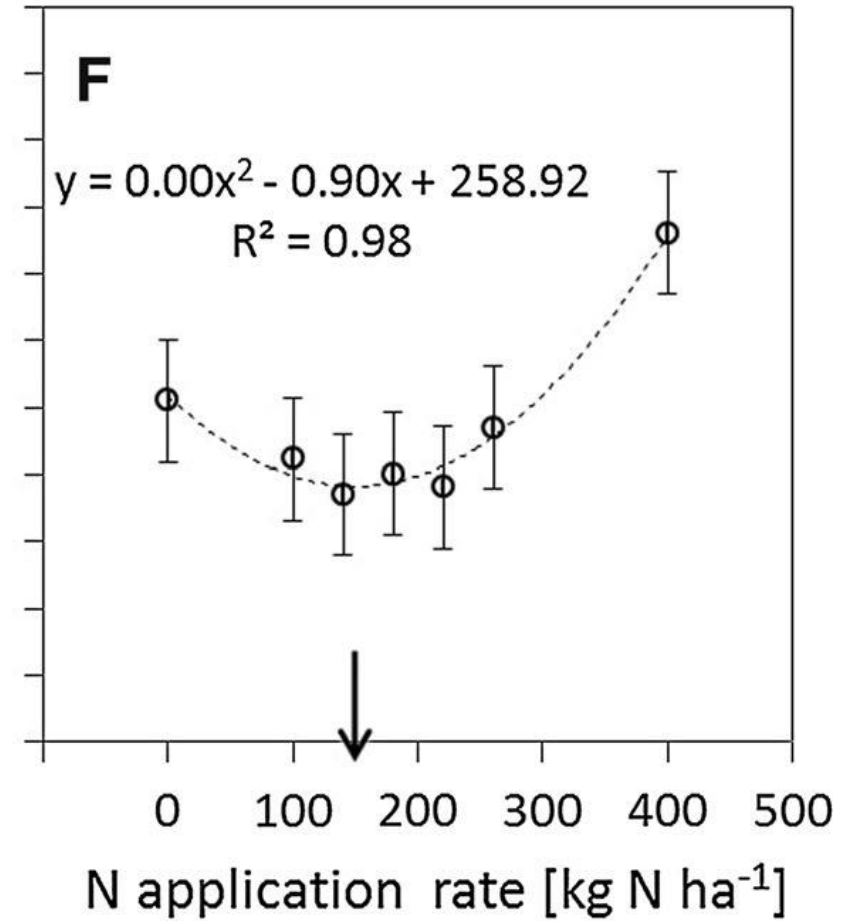
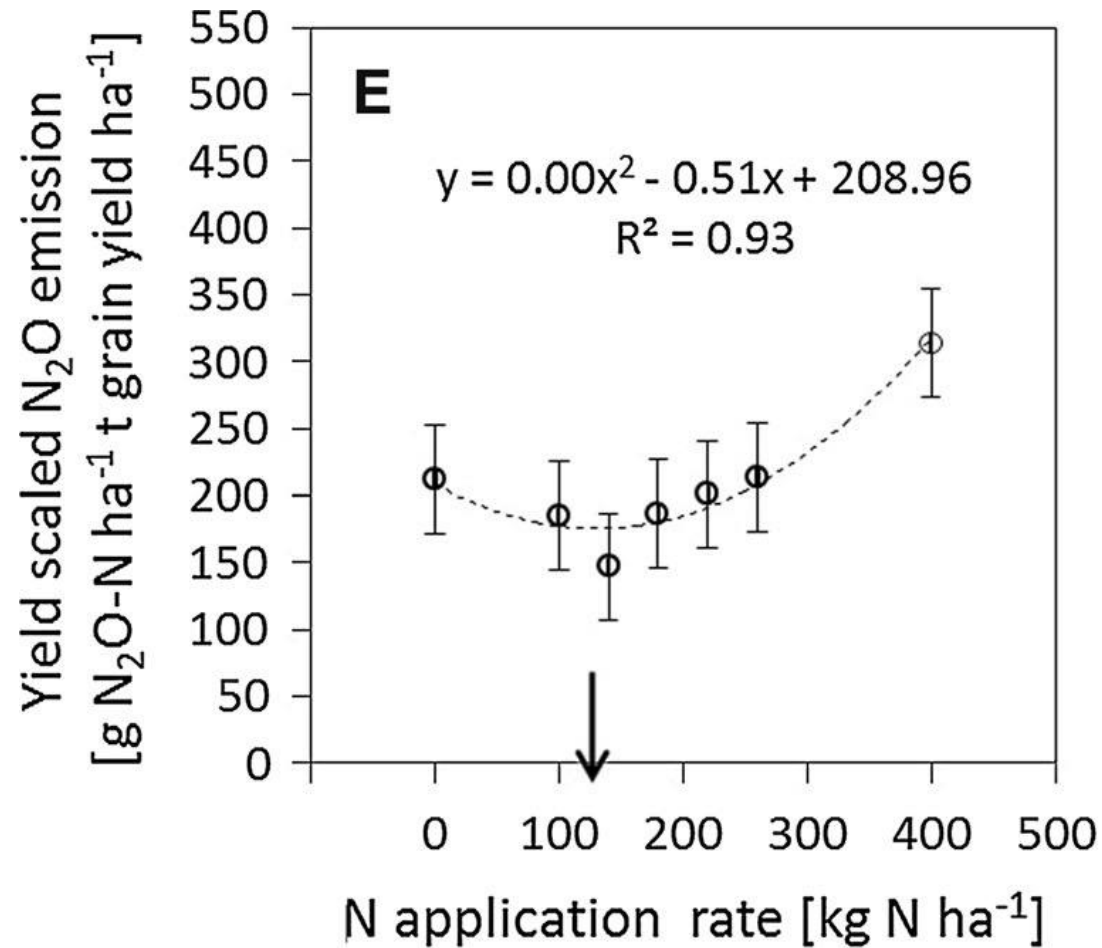
Fång- och mellangrödor och lustgas

- Stora skillnader mellan grödor.
- Mätningar i 43 dagar – vi vet inte vad som hände sedan.

Olofsson & Ernfors 2022

Lustgasutsläpp i relation till skörd

Lebender et al. 2014 (a)

Åtgärder

Åtgärder för minskade lustgasutsläpp

- Se till att ha ett gott kväveutnyttjande:
  - precisionsgödsling,
  - flera gödselgivor,
  - koll på markleveransen och
  - frisk gröda (gröd-/sortval och växtskydd).
- Upprätthåll god dränering.
- Undvik markpackning.
- Kalka om pH är lågt.

Åtgärder där fortsatt forskning krävs

- Nitrifikationshämmare
- Skörderester
- Fång- och mellangrödor
- Röta gödsel
- Skötsel av organogena jordar

Hur påverkar klimatförändringarna?

Vad händer i ett förändrat klimat?

Klimatförändring	Effekt på N ₂ O från mark
Högre medeltemperatur i hela landet.	?
Längre vegetationsperiod.	mindre
Större genomsnittlig nederbörd (störst ökning i redan blöta områden).	mer
Fler dygn med kraftig respektive extrem nederbörd.	mer
Kortare längsta torrperiod i nästan hela landet.	mindre?
Färre dygn med "nollgenomgångar".	mindre

Tack för att ni lyssnat!

Magdalena Wallman

magdalena.wallman@jordbruksverket.se